

Polecenia podsumowujące

1. Przedstaw powody i cel insurekcji kościuszkowskiej.
2. Omów najważniejsze bitwy insurekcji.
3. Podaj przyczyny, które doprowadziły do klęski insurekcji.
4. Wyjaśnij okoliczności III rozbioru Rzeczypospolitej.

Insurekcja kościuszkowska i III rozbiór Rzeczypospolitej

Podsumowanie

38

◆ Przyczyny wybuchu insurekcji kościuszkowskiej

Wzrost niezadowolenia społecznego z rządów po II rozbiorze.
Redukcja armii polsko-litewskiej przez Radę Nieustającą oraz przymusowy werbunek zwolnionych żołnierzy do armii rosyjskiej i pruskiej.

◆ Insurekcja w Krakowie

24 III 1794 – wybuch insurekcji w Krakowie.

Zebranie 4 tys. ochotników.

4 IV 1794 – bitwa pod Racławicami

- siły powstańcze dowodzone przez naczelnika Tadeusza Kościuszkę (ponad 2400 osób regularnego wojska i 1900 kosynierów, 12 armat)
- siły rosyjskie dowodzone przez generała Aleksandra Tormasowa (ok. 3200 żołnierzy, 12 armat)
- zwycięska szarża Kościuszki na czele 320 kosynierów na artylerię rosyjską
- powstrzymanie wojsk Kościuszki maszerujących w kierunku Warszawy

◆ Uniwersał połaniecki

V 1794 – wydanie Uniwersału połanieckiego przez Kościuszkę w celu zapewnienia masowego udziału chłopów w powstaniu.

Najważniejsze postanowienia: przyznanie chłopom wolności osobistej, prawa do opuszczenia ziemi (po spełnieniu określonych warunków), zawieszenie nakazu odrabiania pańszczyzny dla uczestników powstania i zapewnienie im nieusuwalności z uprawianej ziemi.

Zbyt późne ogłoszenie dokumentu, niezrealizowanie postanowień uniwersału.

◆ Insurekcja w Warszawie i Wilnie

Działalność klubu jakobinów, radykalizacja nastrojów społecznych.

IV 1794 – wybuch insurekcji w Warszawie i Wilnie.

◆ Stłumienie insurekcji przez Prusy i Rosję

VI 1794 – przystąpienie Prus do tłumienia insurekcji.

VI 1794 – porażka powstańców w bitwie pod Szczekocinami.

X 1794 – bitwa pod Maciejowicami – klęska powstańców, Kościuszkę w niewoli.

XI 1794 – rosyjski szturm na Warszawę i rzeź Pragi, klęska powstańców pod Radoszycami i upadek insurekcji.

◆ Abdykacja Stanisława Augusta Poniatowskiego

25 XI 1795 – wymuszona przez Rosję abdykacja Stanisława Augusta.

1798 – śmierć ostatniego króla Polski w Petersburgu.

◆ III rozbiór Rzeczypospolitej

24 X 1795 – podpisanie traktatu rozbiorowego przez Rosję, Austrię i Prusy

- Prusy – część Mazowsza z Warszawą, Podlasia i Litwy, województwa krakowskiego – ok. 48 tys. km² i ok. 1 mln mieszkańców
  - Austria – województwo lubelskie, Małopolska z Krakowem, część Podlasia i Mazowsza – ok. 47 tys. km² i 1,5 mln mieszkańców
  - Rosja – ziemie na wschód od Niemna i Bugu – 120 tys. km² i 1,2 mln mieszkańców
- 1797 – konwencja petersburska.

Polecane publikacje

M. Frančič, *Insurekcja kościuszkowska*, Kraków: KAW, 1988.

B. Szyndler, *Tadeusz Kościuszkę 1746–1817*, Warszawa: Bellona, 1991.

